

УДК 336.717.8

М.В. Дубина, канд. екон. наук

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПАРАБАНКІВСЬКИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

У статті проаналізовано модель державного регулювання системи парабанківських посередників, визначено її особливості та сформуовані заходи щодо вдосконалення такої моделі.

В статье проанализирована модель государственного регулирования системы парабанковских посредников, определены её особенности и сформулированы мероприятия по улучшению такой модели.

The model of state regulation the system non-bank financial intermediaries are analyzed, the it's features are identified and the main measures to improve this model are formed.

Постановка проблеми. Важливою складовою економічного розвитку країни є ефективна діяльність фінансових посередників на фінансовому ринку, зокрема, парабанківських посередників (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, кредитних спілок, ломбардів, фінансових компаній, інститутів спільного інвестування). Ці установи мають можливість акумулювати тимчасово вільні фінансові ресурси економічних суб'єктів та спрямовувати їх на розвиток національного господарства країни. В сукупності такі установи складають систему парабанківських посередників (СПП) країни.

На сучасному етапі парабанківські посередники в Україні, у порівнянні з розвитком подібних установ у зарубіжних країнах, розвиваються не надто динамічно і не відіграють помітної ролі у процесах акумулювання фінансових ресурсів та інвестування їх у реальний сектор економіки. Така ситуація пов'язана із сукупністю економічних, історичних, правових та організаційних чинників, які впливають на діяльність зазначених установ. Одним з таких чинників є сучасна модель державного регулювання СПП, яка має свої недоліки, що не сприяють активізації діяльності парабанківських посередників в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі значна увага присвячена питанням удосконалення державного регулювання діяльності фінансових посередників. Зокрема, варто відзначити праці таких науковців: А.М. Арістової, З.Г. Ватаманюка, О.М. Гладчук, О.Л. Дорош, І.С. Каракулової, А.С. Криклія, В.Л. Кротюка, М.Л. Лапішко, Є.Б. Ніколаєва, Г. Партин, Л.С. Співак та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у багатьох роботах, зазначених учених, питання щодо вдосконалення державного регулювання СПП досліджуються фрагментарно. На наш погляд, важливою передумовою подальшого розвитку зазначеної системи є цілісний підхід до її реформування, що включає аналіз сучасної моделі державного регулювання та розробку заходів щодо підвищення її ефективності.

Мета статті – проаналізувати сучасну модель державного регулювання СПП в Україні та розробити заходи щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю діяльності парабанківських посередників, як правило, є наявність елементу довіри між ними та їх клієнтами у процесі надання фінансових послуг. Саме ця характерна риса вимагає обов'язково втручання держави з метою регулювання діяльності парабанківських посередників, які, виступаючи, в основному прибутковими організаціями, намагаються отримати прибутки, не завжди враховуючи права та інтереси своїх клієнтів.

Історія розвитку парабанківських посередників у незалежній Україні свідчить, що недостатній рівень регулювання з боку держави одразу призводить до зловживань на фінансовому ринку з боку фінансових посередників та значно знижує рівень довіри економічних суб'єктів до діяльності цих установ, який відновити за короткий термін практично неможливо [2].

На сучасному етапі в Україні функції уповноважених органів у сфері регулювання за діяльністю парабанківських посередників розподілені між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, яка здійснює нагляд за страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами, кредитними спілками, ломбардами, фінансовими компаніями, та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, яка здійснює контроль за діяльністю інститутів спільного інвестування (рис. 1) [2].

Також у процесі регулювання СПП опосередковано беруть участь такі державні органи (рис. 1):

1) Кабінет Міністрів України – координує діяльність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; приймає нормативні акти щодо діяльності парабанківських посередників;

2) Верховна Рада України – призначає членів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; приймає законодавчі акти у сфері регулювання діяльності парабанківських посередників;

3) Національний банк України – регулює валютні операції, що здійснюють парабанківські посередники та надає ліцензії на інші види послуг, що можуть надавати зазначені установи у межах своєї компетенції;

4) Державна податкова служба України – забезпечує та контролює сплату податків та зборів парабанківськими посередниками;

5) Державна служба фінансового моніторингу України – забезпечує запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, через парабанківські установи;

6) Антимонопольний комітет України – забезпечує рівні можливості розвитку парабанківських посередників, створює умови добросовісної конкуренції між ними;

7) Державна служба статистики – встановлює порядок подання та збору статистичної інформації щодо діяльності парабанківських посередників в Україні;

8) Обласні державні адміністрації – співпрацюють з територіальними органами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг у сфері підтримки розвитку територіальних систем парабанківських посередників.

Особливу увагу також варто приділити питанням реформування діяльності регіональних управлінь. Сучасна територіальна організація представництв Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку представлені на рис. 2.

Таким чином, територіальні управління Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку представлені в усіх обласних центрах України. Натомість, територіальні управління Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг існують лише у 8 регіонах: Львівській, Тернопільській, Харківській, Донецькій, Дніпропетровській, Одеській областях, м. Києві та в Автономній Республіці Крим (м. Севастополь) (рис. 2).

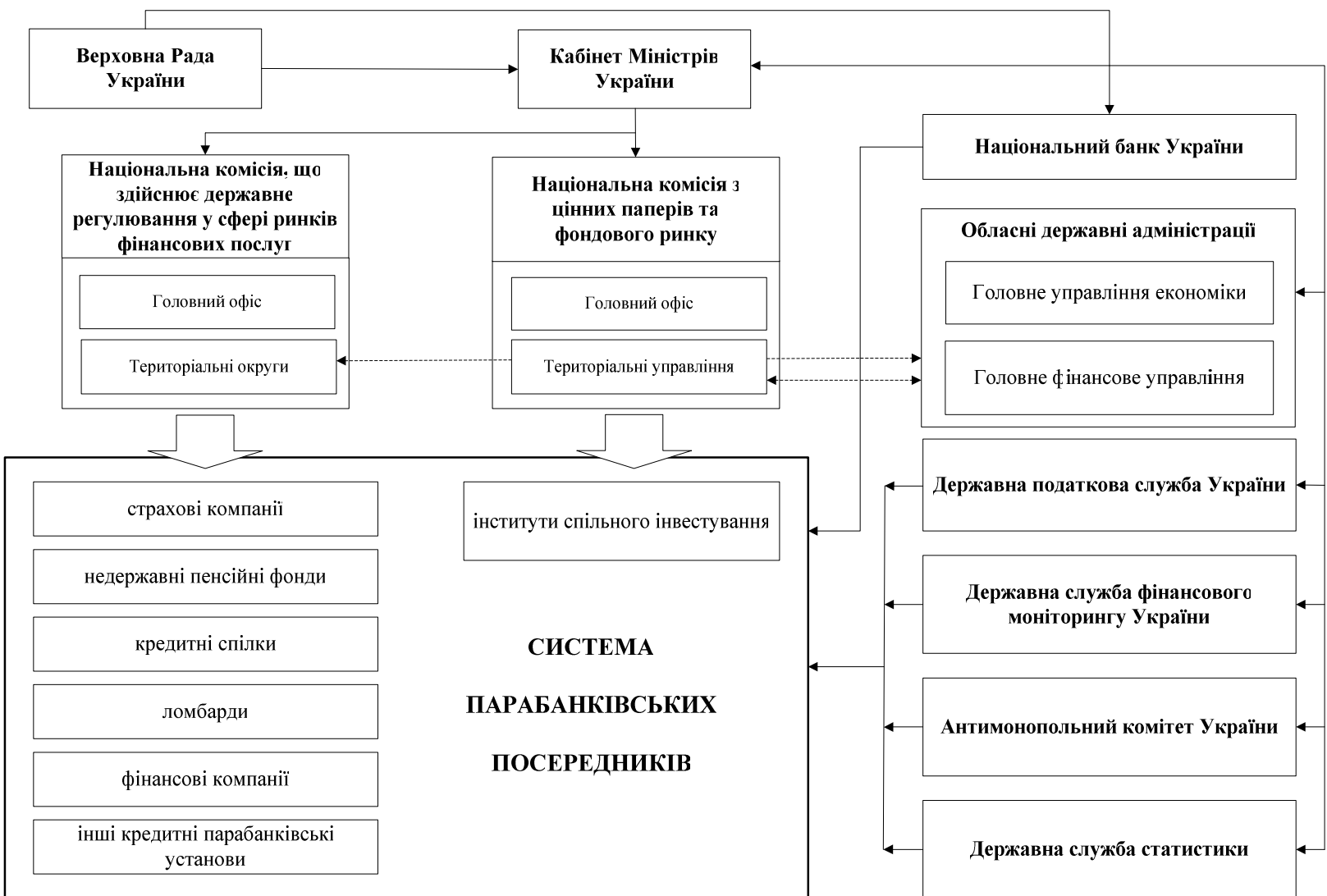

Рис. 1. Модель організаційної структури державного регулювання СПП

Рис. 2. Система територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку

На нашу думку, актуальними стають питання формування територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг у кожному обласному центрі, що обумовлено наступним:

- сучасна територіальна організація представництв зазначеного уповноваженого органу сформована у 2002-2003 роках. Однак на сучасному етапі обсяг наданих фінансових послуг парабанківськими посередниками у декілька разів більший показників 2003 року. Також спостерігається і значне зростання кількості парабанківських посередників, що відповідно впливає на обсяг роботи, що повинні виконувати територіальні управління;

- у майбутньому темпи розвитку банківського сектору поступово будуть зменшуватися, але парабанківські установи розвиватимуться більш динамічно, оскільки мають значний невикористаний потенціал діяльності на фінансовому ринку України. Це призведе до зростання кількості як парабанківських установ, так і обсягів фінансових послуг, що ними будуть надаватися;

- фінансово-економічна криза продемонструвала неефективне державне регулювання діяльності парабанківських посередників в Україні, що негативно вплинуло на функціонування всієї СПП загалом. Збільшення кількості територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг дозволить більш оперативно реагувати на скарги економічних суб'єктів щодо діяльності окремих парабанківських посередників та приймати необхідні рішення, оскільки працівники регіональних управлінь краще ознайомлені з діяльністю зазначених установ у своєму регіоні та з їх філіальною мережею;

- частково створення територіальних управлінь необхідно виконати за рахунок де-концентрації працівників головного офісу Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, що дозволить компенсувати витрати на утримання нових підрозділів за рахунок зменшення кількості працівників, що працюють у м. Києві, та збільшенні їх чисельності у регіонах, де заробітна плата, відповідно, є меншою. Варто також делегувати територіальним управлінням певні функції, що зараз виконуються працівниками головного офісу зазначеної установи [2].

Складним залишається питання фінансування новостворених територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Однак, на нашу думку, питання створення таких представництв є необхідною складовою ефективною системи державного регулювання за діяльністю парабанківських посередників, оскільки дає змогу виконувати уповноваженому органу покладені на його функції, головною з яких є захист прав споживачів фінансових послуг.

Варто розуміти, що недостатній контроль з боку держави за діяльністю парабанківських посередників завжди буде призводити до зловживань з їхньої сторони, оскільки ці установи, у більшій мірі, є прибутковими організаціями. Однак така ситуація дуже негативно впливає на подальший розвиток парабанківських посередників та фінансового ринку країни у цілому внаслідок збільшення недовіри до діяльності таких установ з боку економічних суб'єктів, особливо фізичних осіб. Саме тому під час створення територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у першу чергу, варто керуватися необхідністю відновлення довіри фізичних та юридичних осіб до діяльності парабанківських посередників.

Також згідно з законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг” Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг віднесена разом з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку до переліку національних комісій, що лише підсилює її роль як регулятора на фінансовому ринку і дає підстави вимагати більшого фінансування для розширення територіальної мережі своїх управлінь [1].

Варто відзначити також, що обчислити обсяг додаткових витрат на створення регіональних представництв Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, складно, оскільки цим уповноваженим органом не розкриваються дані про чисельність працівників, що задіяні в територіальних управліннях та про витрати на їх утримання, а надається лише загальна інформація про діяльність зазначеного органу.

Таким чином, розширення територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, дасть можливість:

- 1) сприяти покращенню умов надання фінансових послуг парабанківськими посередниками;
- 2) збільшити рівень дотримання парабанківськими посередниками встановлених нормативних вимог щодо їх діяльності;
- 3) отримувати оперативніше парабанківськими посередниками різнобічні роз'яснення щодо правил їх діяльності від уповноваженого органу;
- 4) надавати парабанківськими посередниками безпосередньо територіальним управлінням фінансову та інші види звітності;
- 5) здійснювати більш адекватні та оперативні дії зі сторони державного регулятора щодо парабанківських посередників унаслідок отримання скарг від економічних суб'єктів на безправні дії зазначених установ у процесі надання фінансових послуг до територіальних управлінь;
- 6) здійснювати контроль за достовірністю інформації, що надається парабанківськими посередниками у різнобічних звітах та перевіряти її відповідність встановленим законодавчим вимогам;
- 7) оперативніше реагувати на проблеми парабанківських посередників [3];
- 8) більш ефективно здійснювати моніторинг діяльності парабанківських посередників у регіоні, виявляти основні тенденції їх розвитку та здійснювати заходи щодо покращення діяльності цих установ;
- 9) ефективно взаємодіяти з органами місцевої влади та місцевого самоврядування щодо розвитку парабанківських посередників.

Організація територіальних управлінь Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є важливою складовою реформування державного регулювання СПП та вимагає зваженого підходу до її побудови. Варто також відзначити, що, створюючи територіальні управління, необхідно враховувати розвиток регіональних систем парабанківських установ у тому або іншому регіоні, оскільки різнобічне територіальне розміщення парабанківських посередників вимагає неоднакових зусиль з боку держави щодо регулювання діяльності зазначених установ.

Висновки і пропозиції. Отже, запровадження наведених заходів дозволить удосконалити модель державного регулювання системи парабанківських посередників, зробить її більш ефективною, прозорою та зручною як для клієнтів зазначених установ, так і для самих парабанківських посередників. Це сприятиме функціонуванню цих установ на фінансовому ринку та посилить їх роль у розвитку національного господарства.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3610-17.
2. Жарій Я. В. Напрями підвищення ефективності діяльності системи парабанківських посередників / Я. В. Жарій, М. В. Дубина // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2012. – № 1 (56). – С. 250-259.
3. Рибак С. О. Інституційні інвестори фінансової системи: сучасний стан та перспективи розвитку / С. О. Рибак, О. П. Коваль // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 60-64.